

KONCZ Gábor

A népesség kulturáltsági színvonalának változásai 2025-ig

Captatio benevolentiae

Az első unokám 2025-ben lesz tíz éves. Lomizni fogja a máris tetemes mesekönyv gyűjteményt és ... a lehetőségeket. Örül, válogat, ellenáll: zene, tánc, képzőművészet, sport, kirándulás, nyelvek és ... 2050-ben gyermekei lesznek...

A budapesti aluljáró lépcsőjénél lent hajléktalanok alszanak, fent kéregetnek. Lerakatok, szemét mindenütt, mint a vonatok mentén és a mellékutak árkaiban. Kint a kínai lány kimosolyog a büféből: „Te ném szeréni tyipös tyirke, én máris csinálom neked nem tyipös tyirke”. Jöttek (tőkével), megtelepedtek (munkával), itt születtek és 2025-ben gyermekei, 2050-ben unokái lesznek. Akkor majd, a 100. születésnapomon... idáig jutottam. Otthon kattintás a laptopon: mások is jönnek... szedegetem elő a mit kell tudni az iszlámról témájú könyveimet.

A felkérés szerinti, fenti címre (a jövő kutatás hagyományos, elismert, empirikusan megalapozott, szisztematikus előrejelzésekre épített módszereivel) nem tudok dolgozatot készíteni. Különösen nehéz ez most, amikor előtt a migrációs válság miatti személyes felelősség: megtettem-e... mit tehetek... Mert a terjedelmi korlátot már az is meghaladná, hogy mit jelenthet a kulturáltsági színvonal. Olvasottság, színház, zene, művészeti befogadás, magyar és idegen nyelvtudás, internethasználat? Fogunk tudni kínaiul, arabul? Nem szemetelünk vagy előtt a szemét? Köszönünk vagy vissza sem köszönünk? Könyvek és/vagy érintős telefonok..., netán a homlok mögül kivetített gondolatok... idegen égitestek jelzései... ők is jönnek?

Megkapaszkodok: „Az emberiség képes jóra változtatni a világot” olvasom Kappéter István könyvét (Kappéter, 2003) és belekapaszkodok; Nováky Erzsébet írja az előszóban: „A változások és az ... instabilitás közepette megváltozott a jövőhöz való viszonyunk. Új módon értelmezzük a jövőt és újfajta, az eddigiéknél közvetlenebb viszonyt alakítunk ki vele. A jövő nemcsak úgy jelenik meg, mint ami egyszer majd lesz, hiszen a jövő itt van a jelenben, megmutatkozik a jövőre vonatkozó várakozások formájában. ... A helyes irányok és ... utak megtalálásához hasznos útitárs a jövő felé haladás iránytűje, amely értékeket is magában hordozva orientál a követendő felé, és tart távol az elkerülendőtől.”...(Kappéter, i.m. 9). Iránytű a várakozásokhoz: indulok tehát a zöld kályhától, értelmezem a fogalmakat.

A kultúra fogalmának három dimenziója van. Tágabb értelemben viszony-fogalom és ugyanakkor a viszonyoknak viselkedésben, életmódban, társadalmi folyamatokban, továbbá a mindezeket hordozó, kifejező, megjelenítő tárgyakban, szolgáltatásokban, szervezetekben, intézményekben történő manifesztálódását jelenti. A kultúra az ember viszonya önmagához,

a másik emberhez, a természethez, a tárgyi környezethez, a már kialakult és alakuló társadalmi rendszerekhez. A kultúra ugyanakkor viszony a tudás termelését és közvetítését végző intézmény- és tevékenységrendszerhez.

Ez utóbbi a szűkebb értelemben vett kultúra szférája, tehát a tudás megőrzésének, termelésének, elosztásának és fogyasztásának szervezet- és intézményrendszere. E rendszer tevékenységei, produktumai és produkciói; mindezek közvetlen társadalmi szabályozása és folyamatai. Ebben a rendszerben beszélhetünk műveltségről, kulturáltságról, tájékozottságról, illetve oktatási, művészeti, közművelődési alrendszerekről, ágazatokról.

A kultúra fogalmának harmadik dimenziója az értékek, mértékek, normák, érdekek rendszere. Ha a kultúrák találkozásáról, párbeszédéről, küzdelméről van szó, akkor mindig a három dimenziót együttesen vesszük figyelembe, ám először mindig az értékek mértékek, normák, érdekek világáról élénkül meg a vita vagy kényszerülünk ezek megélésére (Koncz, 2010).

Rendszerváltástól kultúraváltásig: 1990-2015

Az 1989-1990-es rendszerváltás geopolitikai lényege: a szovjet Vörös Hadsereg kivonulásának előkészítésével, majd kivonulásával, a Szovjetunió megszűnésével szabadabbá váltunk, és ugyanakkor bejött a sokféle háttérű nemzetközi tőke. A korábbi, döntően két szektoros (állami és családi tulajdon) gazdaság négy szektorossá változott: profitorientált, költségvetési, nonprofit és családi gazdálkodás, újratermelés szervezés. Valamennyi szektor korábban is létezett, azonban mérete és funkciója lényegesen megváltozott. Döntővé vált az erőforrások szektorok közötti átáramlása. A fent vázolt három dimenziójú kultúra a továbbiakban a négy szektorban élt és nyilvánult meg. Tehát a viszonyok, a tudás és az értékek dimenzionálódtak aszerint, hogy a tulajdon, a tevékenység és a produktum melyik szektor keretében jön vagy jöhet létre. Ennek megfelelően új értékek, mértékek és érdekek alakultak ki; új tudások keletkeztek és a viszonyrendszerek regionálisan, majd nemzetközileg is tágultak.¹

Az 1990 utáni kormányzati tevékenységeknek, a szűkebb kulturális szférát érintő döntéseiből negatívumként szokták említeni azt, hogy leértékelte a korábbi, szocialista népművelést, közművelést. Ugyanakkor négy lényeges, meghatározó változást indított el. Felértékelte a határon túli magyarsággal való viszonyt és kapcsolatrendszert, létrehozta a Duna Televíziót. Szektorsemlegessé tette az oktatást. Tehát a jogosultságot megszerzőket az állami, az egyházi és a vállalkozói, valamint a nonprofit szférában is támogatta. Elismerte és segítette a civil

---

¹ Minderről is bővebben volt szó a könyvemben (Koncz, 2010.). Itt és a továbbiakban azonban a háttérodalomra csak a legszükségesebb esetben fogok hivatkozni. Tekintettel azonban az aktív jövőformálás igényére, javaslatokat is fogok tenni, ezért a kapcsolatok szervezése, a beszélgetések érdekében megadom az elérhetőségeimet. Dr. Koncz Gábor Ph.D. egyetemi magántanár, főiskolai tanár, a Magyar Comenius Társaság alelnöke, a TIT Stúdió Egyesület igazgatója, 1113 Budapest, Zsombolyai u. 6., www.tit.hu, Tel: 06-30-487-54-66, E-mail: drgaborkoncz@t-online.hu

szervezetek létrejöttét, sőt kialakította az állam által létrehozott alapítványok, később közalapítványok rendszerét (...ezek többségét 2010-2011-ben államosították, megszüntették...). Végül a közművelődést, közgyűjteményeket, művészeteket is segítette az új törvénykezéssel.

Az 1997. évi CXL. törvényt meghatározó, távolabbi és közvetlen előzményekre való utalás azért fontos, mert a ma már távoli, ám mégiscsak meghatározó indítás az 1970-es évek közművelődési lendülete volt. Az 1970. és 1972. évi művelődési otthoni és az országos népművelési konferencia volt az a két nagy esemény, amikor jelentős áttekintés, értékelés történt. Ekkor deklaráltatott a népművelés közművelődéssé fejlődése, tehát az aktív, alkotó jelleg, a társadalom felé fordulás, a részvétel hangsúlyozása. Majd folytatódtak és következtek a kutatási elemzések, továbbá az 1974. évi közművelődési párthatározat. Ezt követte az 1976. évi közművelődési törvény. Egy átfogó elemzésnél figyelembe kell venni a nemzetközi hatásokat is. Hiszen például az UNESCO keretében, az 1970-es években élénkült meg a fejlődés kulturális dimenziójának hangsúlyozása. Nem elhanyagolhatóan éppen magyar szakemberek közreműködésével is, előtérbe került a kulturális hozzájárulás és részvétel elemzése, fontosságának kiemelése. Visszatekintve ma már látszik, hogy hazánkban mindez a szocializmus megújításának kísérlete volt.

A rendszerváltás előkészítése jórészt a kulturális szféra, ezen belül is a közművelődés keretében történt. Jómagam erről tanulmányt publikáltam, hangsúlyozva, hogy szó nem volt rendszerváltásról, hanem ilyen-olyan korszerűsítést emlegettünk; az oktatás, a továbbképzések, a vezetőképzés keretében is. Nem mi neveztek el, döntöttük el a rendszerváltást, de mi készítettük elő.

Az 1997.évi CXL. törvény előkészítésének és lényegének, hatásának áttekintése során figyelni kell arra, hogy az 1990-es években élénk kulturális stratégiai tervezési törekvések indultak el, amelyek a 2000-es évek közepén konkrét, szakértői, olykor minisztériumi dokumentumokban is megfogalmazódtak (lásd Koncz, 2007). Itt most nem tüntetem fel a nyomtatásban és talán interneten is elérhető folyóiratközléseket. Csupán említem, hogy a „CXL. Kulturális törvény. Önkormányzati feladatellátás. Közművelődési szakfelügyelet” című, azóta már megszünt folyóiratban, a periodika címének megfelelően mindezekről bőven volt szó. A Kultúra és Közösség 2006. évi 2. száma, valamint a SZÍN Közösségi Művelődés 2007. évi 12/2-3. és 12/4. száma is közölt ilyen írásokat. Később is készült és szakmai körökben közreadott átfogó elemzés a tárgyalt törvényről, a módosítás indoklásáról. Majd a 2010-es években ismét újabb közművelődési stratégiai, szakértői tervek születtek.

Vállalásom e téren az, hogy elkészítem a fentiek bibliográfiáját és külön összeállítom a témakörhöz kapcsolt, saját írásaim jegyzékét, az akkori mondanivalóim összefoglalását.

Volt tehát törvény előkészítés, törvénykezési vita, kutatások sokaságának elvégzése és publikálása, stratégiák készítése. Voltak viták, ám hiányzott és ma is hiányzik a *kidumálás*. Az tehát, hogy nem úgy ahogy, vagy jól szervezett konferenciákon, hanem minimum három, de mindenképpen kis-csoportos beszélgetéseken, a vehemenciákat is vállalva, megbeszéljük a tényeket és azok értelmezését. Egyáltalán: felvessük az írásban nehezen előhozható pro és kontra szempontokat, érveket. „Az alkalmas idő ...” nem most van új kulturális törvény elkészítésére. Most olyan kifutások, kimerülések, átpolitizáltságok és külső hatások idejét éljük, hogy a múlttól is, ám sürgetően inkább a jelenről kötetlenül és felelősen beszélgetni kell. Annak érdekében, hogy lássuk: mi van, mik a lehetőségek, merre van előre ... majd ki és mit tegyen.

Vállalásom e téren az, hogy (igény esetén helyet is adva) szervezem a felelős szakmai beszélgetéseket. Mert most a fontos: közelre nézni, távolra látni...

A közművelődés mai, eleven áramlatában (...szokásos válságában...) alapvetően fontos felmutatni a közelmúlt értékeit, nemcsak dokumentumokban, hanem a személyek maradandó üzeneteinek összefoglalása, újbóli megélése érdekében. Az érdeemesek és elmentek hosszú sorát most nem említve, utalok arra, hogy „A Méltóságkereső üzeneti” címmel immár több éve megrendezzük a Beke Pál emlékkonferenciákat.

Vállalásom e téren az, hogy várom a főhajtásra és összefoglalásra szóló javaslatokat, szorgalmazva, helyet adva és segítve az áttekintéseket.(lásd 1. lábjegyzet).

A fentiekén kívüli, meghatározóan fontos, nagy tendenciák áttekintéséhez nagyon jó lehetőség például a Kultúra és Közösség folyóirat elmúlt negyvenegy évfolyamának áttekintése; annak vizsgálata, hogy ez a mérvadó orgánus 1974-től milyen nagyobb témakörökkel foglalkozott. Csak néhány példát említve: a közművelődés társadalmi szerepe, munkás-művelődés, ifjúsági kultúra, amatőr mozgalmak, művelődés-elmélet, művelődési otthonok helyzete, művelődés-gazdaságtan, kulturális tervezés, közösségek szervezése, komplex kultúrakutatás, társadalmi-kulturális változások, média, multikulturalizmus, felnőttoktatás, kulturális antropológia, vallások, információs társadalom, városiasodás stb. Hasonló tendencia elemzéseket lehetne és kellene végezni például a SZÍN Közösségi Művelődés folyóirat számainak feldolgozása alapján is. Különösen fontos a Budapesti Művelődési Központ kiadvány sorozata, amely egyrészt a főváros közművelődési intézményeit mutatta be, másrészt pedig a művelődési otthonokból, a közművelődési intézményekből elindult társadalmi–kulturális kezdeményezéseket, újításokat tekintette át. Ezek közül most csak néhányat említek: klubmozgalom, amatőr művészetek, táncház, játszóház. Kreatív szakkörök, komplex művészeti nevelés. Munkásművelődés, képzések, műhelybeszélgetések. Közösségi mentálhigiéné, művészeti, kreatív mozgalmak. Tudományos ismeretterjesztés.

Bűnmegelőzés. Családi szocializációt segítő programok. Esélyteremtés. Környezet tudatos magatartás. Idősek ellátása.

Vállalásom e téren az irodalomjegyzékek összeállítása, az elemzések szorgalmazása, a beszélgetések szervezése. No persze: számos kiváló folyóirat megszűnt, sok-sok intézeti kiadvány, sorozat, periodika eltűnt.

Vállalásom: „Megvonja vállát az idő...” (Kányádi Sándor egyik híres versének címe...) Eltűnt folyóiratok üzenetei témakörben elemzéseket készíték.

Az 1970-es évektől nagy művelődésszociológia felmérések is készültek, amelyek a szűkebb kulturális szféra ágazatai, szakágazatai, produktumai és produkciói mentén is felmérték a változásokat. Csak példaként említem, hogy már az 1980-as évek közepétől korlátlanul kibővült, kiszélesedett a könyvkiadás. Megjelentek a korábban eldugott, elhallgatott, betiltott nagy művek. A képzőművészeti albumok és útikönyvek sokasága nyitotta ki a világot. Sokszínűvé vált a lexikonok, kézikönyvek, tematikus gyűjtemények, címtárak, vademeacum-ok kiadása. A kortárs nagy irodalom mellett teret kaptak az amatőrök. Burjánzott a folyóirat kultúra, a politikai elemzések, memoárok sokasága. Majd mindez rákerült és átkerült az internetre.

Hasonló volt a helyzet a képzőművészeti kiállító helyek és lehetőségek terén is. Nem csak a szakosodott, hivatásos lehetőségek sokasodtak. A képzőművészeti bemutatók, tárlatok megjelentek a szállodákban, panziókban, könyvtárakban, éttermekben, irodaházakban, művelődési otthonokban, üzemekben, állomásokon, lakás-galériákban, majd a plazákban is. Ugyancsak szélesedett, burjánzott az előadó-művészeti kultúra is, hiszen a hagyományos színházak és koncerttermek mellett a fent felsorolt helyszínek is a kultúraközvetítés intézményeivé váltak. Ezt is áttekintem a „Rendezvénytan – a gyakorlattól az elméletig” című, készülő könyvemben.

A mindezekhez kapcsolódó, lakossági fogyasztói szokásokat publikált (pl. SZÍN) elemzések részleteiben bemutatták. Ám az is világossá vált, hogy a Vitányi Iván által, már az 1970-es évek második felében bemutatott „egyharmad ország”-ot nem sikerült meghaladni. Fő vonalaiban tehát a felnőtt népesség egyharmada intenzíven kapcsolatba került a fent jelzett és további kínálatokkal, intézményekkel, míg egyharmada csak időnként és úgy, ahogy, további egyharmada pedig sehogy sem.

Az igencsak vázlatos felvillantások mögötti bővebb irodalom alapján végül is mi jellemezte az 1990-2015 közötti időszak magyarországi kultúráját?

- a négysektoros gazdaság kialakulása, a kultúraközvetítő intézményrendszer világában is;
- az intézményrendszer lényeges átalakulása és bővülése;
- egyházasodás: a bejegyzett és a be nem jegyzett egyházak számának és társadalmi hatókörének növekedése, bővülése;

- az egyesületek és alapítványok létrejöttének, tevékenységének rohamos bővülése;
- kulturális intézményi és tevékenységi túlkínálat;
- a kifelé és befelé áramló turizmus;
- a fesztiválok számának radikális növekedése és ezzel együtt a kulturális rendezvények sokszínűvé válása, majd parttalan fesztiválosodása;
- a nyitásokkal együtt a megmerevedések és etnikai elzárkózások érzékelése, az etnikai feszültségek felerősödése;
- a területi gazdasági különbségekkel együtt a kulturális szegénység nyilvánvalóvá válása;
- a digitalizálás, internetkultúra rohamos terjedése, ezzel együtt a kulturális analfabétizmus;
- a kulturális szegénység mellett, a tartalmi kulturális elszegényesedés is jellemző, a középosztály és a jómódúak körében is. Vannak százas listák (...könyv, vers, regény...); ám a főiskolai hallgatók körében évente elvégzett szondázásaim során, hogy mondjon 10-10 kedvenc vers-, regény-, film-, festmény címet, soroljon fel jelentős épületeket....nos, nem fordult még elő, hogy ezekre a kérésekre személyenként 5-5-nél több válasz sikerült volna, többeknél bizony, még ennyi sem;
- etnikai-kulturális feszültségek és a belső fenyegető katasztrófa;
- a fentebb is említett jó gyakorlatok térhódítása, az EU források beáramlásával látványos fejlesztések;
- mindezek lecsapódásaként meg-megújuló kulturális stratégiai, tervezési törekvések...
- ... és ami a legfontosabb: a változások megjelenése száz meg száz új eseményben, tárgyban, szokásban, amelyekről a magyarországi társadalomtudományi szakirodalom egyik legfontosabb összefoglaló művét publikálta Kapitány Ágnes és Kapitány Gábor (Kapitány–Kapitány, 2013),
- ...és ami megrázó, felrázó, hiszen olvastuk: Huizinga, Ortega, Spengler, Fukuyama, Huntington műveit... és mégis úgy teszünk, mintha meglepetés lenne: a migráció...

A digitalizációval és a migrációs, népvándorlási problémakörrel együtt jutottunk el a kulturális váltás időszakához. Ez már napjaink története.

Tendenciák, lehetőségek: 2015-2025

Migráció. Tehát a mostani sokk esetén az igazán meglepő az, hogy meglepődtünk, készületlenek vagyunk. A látványon túlmenően megrázó és szomorú a nemzetközi technikai, gazdasági, szervezési, intézkedési, logisztikai kapkodás, zűrzavar, diletantizmus. Ami most itt belül a legsúlyosabb: ránk tört, ránk szakadt, beszakadt a kultúrák találkozásának hazai megítélése. Szélsőségessé vált az idegenek, a másság, az új, a fenyegető felfogásának, fogadásának tömegesen eltérő megítélése.

Most a jövőkutatók feladata a múlt, a jelen és a jövő közötti megítélési szakadék áthidalása. A múltból nekünk, magyaroknak, magyarországiaknak van értelmezhető tapasztalatunk. Ismét elmentem Ópusztaszerre. Megnéztem a Feszty Körképet. Javasolom a gondolkodáshoz

másoknak is. Hiszen lehetett úgy is az eufemisztikusan honfoglalásnak és kalandozásoknak nevezett nagyborzalom. Aztán jöttek sokan mások. A történészek szerint a „mi lett volna, ha” nem lehet kérdés. A jövőkutatók számára a történelemből viszont a legfontosabb, mert a jelenre történő rákérdezés merészségét segíti. (Mi lett volna, ha a gőzgéppel együtt találják fel a robbanómotorokat? Akkor nem lennének vaspályák, csak utak és kamion kigyók?)

A tömegek lázadását, a Nyugat alkonyát, a civilizációk összezapását elemző munkákkal merni kell újra szembe nézni. Megemlítem, hogy az EU-ba való belépés kapcsán, tehát 11 évvel ezelőtt, nagy példányszámban megjelent és a parlamenti képviselőknek hivatalosan is javasolt kötetben azt is írtam, hogy: „... végül is bealkudtuk magunkat oda, ahova tartozunk. És ahogyan a korábbi nyugati és északi periféria (Írország, Spanyolország, Portugália, Svédország, Finnország) piacbővítő hatása meglendítette a centrum fejlődését, úgy Közép-Európa integrálódása is piacbővítő, innovatív hatású és a kelet felőli népvándorlást tompító erejű lehet.” (Koncz, 2004)

Ami most történik: jelzés. Megindulhat a népvándorlás, Afrika felől is, mert ott is nagyok a borzalmak. Nem a riogatás, hanem a lehetőség méretének bemérése és a nemzetközi egyeztetési, logisztikai, technikai-gazdasági megoldások kidolgozása a feladat. Azzal is szembe kell nézni, hogy migrációs szívó hatású az ország. Bizonyára a műholdakról is látszik, hogy a magyarországi lakásállomány jelentős része üres, ha a nyaralókat is bekalkuláljuk. A földeknek ugyancsak jelentős része parlag, műveletlen, nem hasznosított. Az élelmiszertermelés elszakadt a munkaigényes, ám feladatot és élményt adó kézi kultúrától. Továbbá: a magyar népesség elöregszik és fogy.

Lomizás. Korosztályom tagjai sorban összehúzódnak, költözködnek, lomiznak vagy feladják... Tucatnyi könyvtárat veszek át. Havonta legalább egyszer olyan könyvet olvasok, amit feltehetőleg csak én az egész magyar nyelvterületen. Egy immár elhalt barátom azzal tartotta hagyományos kultúráját, hogy gót betűs könyveket olvasott. Ám kétségtelenül eltűnnek könyvek és videók, fotók, filmek, képeslapok, diák, magnószalagok, magnókazetták, hanglemezek, CD-k, DVD-k, gépiratok, stencilek. ... Továbbá a mindezeket megjelenítő technikai eszközök: orsós magnók, kazettás magnók, csöves rádiók, képcsöves tévék, lemezjátszók, rádiók, telefonok, analóg telefonok, asztali számítógépek, nagy monitorok, fényképezőgépek... „Búcsúzik a lovacska...” írta meghatóan szépen Nagy László, a traktorok beáramlásakor.

Mindez egyrészt nem jelenti a háztartási terek kitágulását, mert óriási konyhai és csecsemő-, gyermekellátási technika jelenik meg. Ugyanakkor a lomizás nagy kihívást jelent az állami és egyházi közgyűjteményi intézmények számára, hiszen sokan akarják elhelyezni irataikat, könyveiket, fentebb jelzett gyűjteményeiket az utókor számára, kulturális lelkiismeretükre figyelve.

Digitalizálás. Mindez újabb és újabb megrendelést ad a digitális világot mozgatóknak. Feladatunk és felelősségünk az, hogy ne akarjunk mindent digitalizálni, egyelőre elég a

katalógusok, a leltárak, listák felvétele. Ezek alapján, akinek nagyon kell, megtalálhatja a közgyűjteményekben. Kétségtelen azonban, hogy rohamosan bővül az írott és fotózott anyag digitális közzététele. Itt a feladat az elérhetőség, megtalálás, válogatás, szelektálás kultúrájának kialakítása. Mindezek oktatása, tanítása mellett kiemelkedően fontos feladat az, hogy például szakdolgozatok, disszertációk készítésének orientálásával segítsük a tematizálásokat, csoportosításokat, elérhetőségeket.

Túlkínálat. Folytatódik a kulturális produktumok és produkciók kínálatának bővülése. Ezzel együtt az intézményi túlkínálat rövid időn belül elvezet az átalakulások, összeolvadások, bezárások hullámához. A feladat tehát a helyzetek és lehetőségek elszánt bemérése.

Cigányok. A magyarokhoz és más hazai nemzetiségekhez és etnikumokhoz viszonyítva népesedési tendenciáik egészen mások. Tehát e népesség száma és Magyarországon belüli aránya immár kényszerítő erővel veti fel az átfogó kulturális elemzések szükségességét. Azt tehát, hogy sajátos kultúrájukat felfogjuk és megismerjük, annak megfelelően segítsük az oktatási, képzési, foglalkoztatási új viszonyok kialakulását.

Éghajlatváltozás. Legyen történelmi emlékezetünk: anno a százötven évig tartó keleti szárazság szorította a népeket, így a magyarokat is nyugati irányba... A már érzékelhető változások olykor megrázóak (kiszáradó tanyai kutak, kiégett legelők...), ám az oktatás és közművelődés még mindig nem reagál a helyzet súlyosságának megfelelően. Tanulni és oktatni, terjeszteni kell az alkalmazkodó, kímélő szokásokat, magatartásokat. Ezért is kezdeményezem a TIT Stúdió Egyesületben (www.tit.hu) a „Kímélem a klímát...” rendezvénysorozatot. Összefoglaló előadások és konkrét gyakorlati javaslatok kellenek. Kapcsolat: lásd az 1. lábjegyzetben!

Elektrosokk. Nemcsak a digitalizálás, az internetkultúra, hanem a mindennapi élet és a termelés is elektromosságfüggő. Készülni kell az áramkimaradások esetén követendő, pánikmentes viselkedésekre.

Földönkívüliek: Bizony, ez a legnagyobb tudományos és viselkedési feladat. A. C. Clarke-ot idézem: „A Földön kívüli élet létezése persze a legnagyobb mindazon ismeretlenségek között, amelyek a bolygókon várnak ránk... egy mai, nem emberi civilizációval kapcsolatba lépni izgalmasabb dolog lesz, mint bármi, ami valaha történt fajunkkal...” (Clarke, 1969: 97-98)

A fentiek vázlatos jelzésével azt akartam hangsúlyozni, hogy az itt nem érintett, szűkebb kulturális termelési és fogyasztási prognózisokat (könyvkiadás, könyvterjesztés, olvasás, kiállítások stb.) meghaladóan, a kultúra tágabb fogalmi rendszerében gondolkodva szükséges vizsgálni a lehetőségeket és meghatározni a cselekvési alternatívákat. Ismételten hangsúlyozom, hogy ezekhez most beszélgetésekre, kötetlen kidumálásokra, az esetleg meglepő bizarr megközelítések, felvetések elemzésére van szükség (lásd ismét: az első lábjegyzetben hivatkozott műben is tárgyalt ilyen szempontokat).

„Születésnapomra”: 2050

Utalok József Attila versére (mert nekem is lett kizsuppoló Horger Antalom) mert/és az én elhatározásom is: „taní-/tani”. Tehát annak bemérése, hogy az imént vázolt történelmi szakaszok és tendenciák után mi történhet, számos elemzéssel és beszélgetéssel deríthető fel. Amit csak én tudok elvégezni: „Jövőkutatásaim” címmel összeállítom a témakör saját bibliográfiáját. Másokat is biztatok arra, hogy velem együtt készítsék el és foglalják össze a szűkebb kulturális szférával kapcsolatos régebbi és újabb tematikus előrejelzéseiket.

Egyéni vállalások, szakdolgozati és disszertációs témák lehetnek a fentiek, például az említett folyóiratelemzések is. Tehát szisztematikusan, empirikusan össze kell rakni az érzékelt tendenciákat. Ki kell elemezni és szükséges kiegészíteni Kapitányék hivatkozott művét.

Kiemelten fontos a Kondratyev-ciklusok, valamint a migrációk, népvándorlások, megszállások elemzése. Mernünk kell követni Ady Endrét, utalok a „Jóslások Magyarországról” kötetben összegyűjtött tanulmányokra (Ady, 1936). És persze kövessük Thomas Mann-t is (Mann, 1947).

Tehát: 2050-ig a migráció, a népvándorlás és a digitalizáció együttes vagy külön-külön hatására mindenképpen kultúraváltás tanúi leszünk. A felkészüléshez és elviseléshez bizony önmagunkat és egymást is „taní-/tani” kell.

Felhasznált irodalom

- Ady Endre: (1936): Jóslások Magyarországról. Tanulmányok és jegyzetek a magyar sorskérdésekről. (Szerkesztette és bevezetéssel ellátta Féja Géza). Athenaeum Irodalmi és Nyomdai Rt., Budapest
- Clarke, A. C. (1969): A jövő kőrvonalai. Hol kezdődik a lehetetlen. Gondolat, Budapest
- Fukuyama, F. (2000): A Nagy Szétbomlás. Az emberi természet és a társadalmi rend újjászervezése. Európa Könyvkiadó, Budapest
- Gidai Erzsébet (1990). Jövőalternatívák. A társadalmi-gazdasági fejlődés előrejelzésének lehetőségei. Akadémiai Kiadó, Budapest
- Huizinga, J. (1996): A holnap árnyékában. Windsor Kiadó, Budapest
- Huntington, S.P: (2005): A civilizációk összeecsapása és a világrend átalakítása. Európa Könyvkiadó, Budapest
- Kapitány Ágnes, Kapitány Gábor (2013): Látható és láthatatlan világok az ezredfordulón – és utána. Typotex, Budapest
- Kappéter István (2003): Az emberiség képes jóra változtatni a világot. Püski, Budapest
- Koncz Gábor (2004): Magyar kulturális hozomány. Mit kínál Magyarország az Európai Uniónak? In: Ágh Attila (szer.): Magyar hozomány. Magyarország az EU csatlakozás küszöbén. BM Kiadó. Budapest
- Koncz Gábor (2004): „...mélységes mély a nemrég...” Vázlat a kultúra fogalmáról. SZÍN, Közösségi Művelődés, 9. 3.
- Koncz Gábor (2007): Merre van előre? Kulturális nemzetstratégia. SZÍN, Közösségi Művelődés, 12. 2-3.

-
- Koncz Gábor (2010): A közművelődés gazdasági kutatásának kezdetei Magyarországon 1974 és 1989 között. Napkút Kiadó, Budapest
  - Kovács Géza (1970): A nagy távlatok és a tervezés. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest
  - Kovács Géza (1975): A jövő kritikus elágazási pontjai. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest
  - Kovács Géza (1981): A generációs tartalékok hosszú távú tervezéséről. Közgazdasági Szemle, 28. 11.
  - Kovács Géza (1985): Nagy távlatú fejlődéstendenciák (Magyarország 2020-ig). MSZMP KB Társadalomtudományi Intézete, Budapest
  - László Ervin (2008): Világváltás. A változás harmonikus útja. Nyitott Könyvműhely, Budapest
  - László Ervin (2009): Új világkép. A tudatos változás kézikönyve. Nyitott Könyvműhely, Budapest
  - Mann, Thomas (1947): Európa, vigyázz! sANONYMUS. Irodalmi és Művészeti Kiadó Részvénytársaság, Budapest
  - Nováky Erzsébet (Kutatásvezető és alkotó szerkesztő) (2010): Magyarország 2025. Tanulmánykötet. Gazdasági és Szociális Tanács, Budapest
  - Nováky Erzsébet–Tóth Attiláné (szerk. 2012): A Jövő és 2012. Gazdaság, Társadalom II. Arisztotelész Kiadó, Budapest
  - Ortega J Y Gasset. (1938): Tömegek Lázdása. Egyetemi Nyomda, Budapest
  - Richta, R. (1968): Válaszúton a civilizáció. Kossuth Kiadó, Budapest
  - Spengler, O. (1994): A Nyugat alkonya. I-II. A világtörténelem morfológiájának körvonalai. Európa Könyvkiadó, Budapest
  - Toffler, A. (1970): Future Shock. Bantam Books, New York